

Лекція: Здійснення в Україні адвокатської діяльності адвокатом іноземної держави. Особливості статусу адвоката іноземної держави.

План лекційного заняття:

1. Набуття адвокатом іноземної держави права на заняття адвокатською діяльністю в Україні. Особливості статусу адвоката іноземної держави.
2. Можливість адвоката іноземної держави бути учасником (засновником) адвокатських об'єднань в Україні.
3. Відповідальність адвоката іноземної держави. Відносини адвоката іноземної держави з органами адвокатського самоврядування.

Рекомендовані нормативно-правові акти та інші джерела:

Конституція України (прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року). URL: [Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР](#).

Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. (із змінами) № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р. (прийняті на 3'їзді адвокатів України, із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

Кодекс поведінки європейських адвокатів (прийнятого делегацією 12-ти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р.). URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ\(ukr\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf).

Положення про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України: Рішення РАУ №155 від 1 червня 2013 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2013.06.01-polozhennya-155.pdf>.

Рішення РАУ № 112 від 27 жовтня 2021 року «Про результати розгляду електронного листа від 22 жовтня 2021 року адвоката Республіки Білорусь Салея І.» URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021-10-27-r-shennya-rau-112_619e48be75398.pdf.

Про затвердження роз'яснення щодо можливості адвоката іноземної держави бути учасником (засновником) адвокатських об'єднань в Україні: Рішення РАУ від 03.07.2021 р. № 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr054871-21#Text>.

LAW OF UKRAINE On the Bar and Practice of Law (Bulletin of the Verkhovna Rada (BVR), 2013, No. 27, p. 282. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/law-of-ukraine-on-the-bar-and-practice-of-law-new.pdf>.

Сайт Національної асоціації адвокатів України. Розділ «для іноземних адвокатів». URL: <https://unba.org.ua/foreign-advocates>.

1. Набуття адвокатом іноземної держави права на заняття адвокатською діяльністю в Україні. Особливості статусу адвоката іноземної держави.

Адвокат іноземної держави може здійснювати адвокатську діяльність в Україні з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст. 59 Закону).

Адвокат іноземної держави, який має намір здійснювати адвокатську діяльність на території України, звертається до **кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури** (далі – КДКА) за місцем свого проживання чи перебування в Україні із заявою про його включення до Єдиного реєстру адвокатів України (далі – ЄРАУ). До заяви додаються документи, що підтверджують право такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі. Перелік таких документів затверджено у Рішенні Ради адвокатів України (далі – РАУ) №155 від 1 червня 2013 р.¹. Так, одночасно із заявою слід подати **такі документи:**

– копію документа, що посвідчує особу, пред'явивши оригінал цього документа для огляду посадовій особі КДКА;

– копію документа, який у встановленому законом порядку підтверджує інформацію про проживання чи перебування заявника в Україні, тривалість та статус перебування (це може бути віза; посвідка на постійне проживання; посвідка на тимчасове проживання; посвідчення біженця; посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту; посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист; довідка про звернення за захистом в Україні, відмітка в паспорті особи про перетин кордону держави Україна для громадян іноземних держав, яким українським законодавством дозволено в'їзд в Україну на певний проміжок часу без візи);

– документ встановленої форми (довідка, витяг) компетентного органу країни, в якій заявник має право здійснювати адвокатську діяльність (цей документ має бути легалізований, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України), із зазначенням інформації про:

а) дату рішення та орган, який видав дозвіл на заняття адвокатською діяльністю;

б) категорія справ, в яких заявник має право практикувати (якщо існують обмеження в країні походження, якщо ж не існують, про це повинно бути зазначено в документі);

б) дозвіл представляти клієнтів у суді (якщо існують обмеження в країні походження, якщо ж не існують, про це повинно бути зазначено в документі);

в) право виступати перед найвищим судом держави (якщо існують обмеження в країні походження, якщо ж не існують, про це повинно бути зазначено в документі);

¹ Положення про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України: URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologhennya/2013.06.01-polozhennya-155.pdf>.

Строк чинності цього документу – три місяці з дня його видачі відповідним органом;

– документ про те, що заявник, на час звернення до КДКА, практикує адвокатську діяльність в своїй державі (цей документ має бути легалізований, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України);

– документ щодо притягнення заявника до дисциплінарної відповідальності за час здійснення ним адвокатської діяльності та про статус застосованих дисциплінарних санкцій (активні чи погашені) в країні, де адвокат іноземної держави отримав право здійснювати адвокатську діяльність (цей документ має бути легалізований, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України);

– довідку РАУ про відсутність інформації, що заявник останні два роки був виключений з ЄРАУ, або відносно нього приймалося рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю як адвоката України;

– платіжний документ, що підтверджує сплату заявником на рахунок відповідної КДКА одноразового внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в частині організаційно-технічного забезпечення (у розмірі, встановленому рішенням РАУ).

Якщо зазначені документи викладені не українською мовою, вони мають супроводжуватися перекладом на українську мову із нотаріально посвідченою вірністю перекладу у встановленому законами України порядку.

Кваліфікаційна палата КДКА розглядає заяву та подані адвокатом документи **протягом десяти днів з дня їх надходження** та за відсутності підстав для відмови приймає рішення про включення такого адвоката до ЄРАУ, про що **протягом трьох днів письмово повідомляє** адвоката іноземної держави та відповідну раду адвокатів регіону. Рада адвокатів регіону забезпечує внесення відомостей про такого адвоката до ЄРАУ.

Підставами для відмови у включенні адвоката іноземної держави до ЄРАУ є:

– наявність рішення відповідної КДКА про виключення такого адвоката з ЄРАУ – **протягом двох років з дня прийняття такого рішення;**

– наявність рішення відповідної КДКА про припинення права на заняття адвокатською діяльністю як адвоката України – **протягом двох років з дня прийняття такого рішення;**

– неподання передбачених документів або їх невідповідність установленим вимогам.

Рішення про відмову у включенні адвоката іноземної держави до ЄРАУ **протягом трьох днів з дня його прийняття надсилається адвокату та може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його отримання до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі – ВКДКА) або до суду.** При здійсненні адвокатом іноземної держави адвокатської діяльності на території України на нього поширюються професійні права і обов'язки адвоката, гарантії

адвокатської діяльності та організаційні форми адвокатської діяльності, визначені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Адвокат іноземної держави, включений до ЄРАУ, **зобов'язаний щорічно (протягом п'ятнадцяти днів після закінчення річного терміну від дня включення адвоката до ЄРАУ) подати до КДКА всі вказані вище документи та документ про сплату щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування** в розмірі, передбаченому рішенням РАУ. Неподання адвокатом іноземної держави в установлений строк зазначених документів є підставою для виключення цього адвоката з ЄРАУ. У випадку відмови у включенні адвоката іноземної держави до ЄРАУ одноразовий внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування в частині організаційно-технічного забезпечення не повертається.

Порядок розгляду питання про включення адвоката іноземної держави до ЄРАУ.

КДКА розглядає заяву та подані адвокатом іноземної держави документи **протягом десяти днів з дня їх надходження** і приймає рішення про включення або відмову у включенні такого адвоката до ЄРАУ.

Рішення КДКА викладається українською мовою в письмовій формі і має містити такі відомості: дата прийняття рішення; прізвище, ім'я, по батькові адвоката іноземної держави, щодо якого приймається рішення; інформація про відповідність або невідповідність адвоката іноземної держави вимогам ст. 59 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; відповідність наданих заявником документів Положенню про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України²; дані про прийняте рішення, порядок та строк його оскарження.

Копія рішення КДКА протягом трьох днів з дня його прийняття надсилається:

- 1) адвокату іноземної держави;
- 2) відповідній раді адвокатів регіону;
- 3) професійній організації чи відповідному органу країни, де іноземний адвокат отримав статус адвоката чи набув право на заняття адвокатською діяльністю.

Рішення КДКА **про відмову у включенні адвоката іноземної держави до ЄРАУ може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його отримання до ВКДКА або до суду.** Рада адвокатів регіону включає відомості про адвоката іноземної держави до ЄРАУ не пізніше дня, наступного за днем отримання відповідного рішення КДКА.

² Положення про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України: Рішення РАУ №155 від 1 червня 2013 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/polozhennya/2013.06.01-polozhennya-155.pdf>

Особливості статусу адвоката іноземної держави, який включений до ЄРАУ.

Адвокати іноземної держави на території України можуть надавати правові послуги **лише з питань міжнародного права та законодавства країни, в якій вони отримали право на заняття адвокатською діяльністю**. Представництво клієнтів в українських судах всіх рівнів адвокат іноземної держави має право здійснювати **лише спільно з адвокатом України** на підставі укладеної відповідної угоди.

Включений до ЄРАУ адвокат іноземної держави **зобов'язаний сплачувати** на рахунок відповідної ради адвокатів регіону **щорічні внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування України** у розмірі, встановленому рішенням РАУ. Вперше такий щорічний внесок адвокат іноземної держави **зобов'язаний сплатити протягом трьох днів** з дня включення відомостей щодо нього до ЄРАУ, про що він повідомляється на електронну пошту, а в подальшому – **до 20 січня поточного року**.

КДКА і рада адвокатів регіону можуть здійснювати регулярний зв'язок з відповідними іноземними органами адвокатського самоврядування для оперативного обміну інформацією про адвоката іноземної держави, який включений до ЄРАУ. РАУ надає допомогу регіональним органам адвокатського самоврядування у здійсненні такого зв'язку, при необхідності веде в їх інтересах переписку з іноземними органами адвокатського самоврядування.

У разі вчинення адвокатом іноземної держави, включеним до ЄРАУ, дисциплінарного проступку, він **несе дисциплінарну відповідальність** у порядку, передбаченому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» для адвокатів України. До адвоката іноземної держави, включеного до ЄРАУ, можуть бути застосовані **дисциплінарні стягнення виключно у вигляді попередження або виключення з ЄРАУ**.

Про накладення на адвоката іноземної держави дисциплінарного стягнення КДКА **протягом місяця** від дня набрання чинності рішенням **повідомляє відповідний орган державної влади або орган адвокатського самоврядування іноземної держави**, в якій адвокат отримав статус адвоката або набув право на заняття адвокатською діяльністю.

При здійсненні адвокатом іноземної держави адвокатської діяльності на території України на нього **поширюються професійні права і обов'язки адвоката, гарантії адвокатської діяльності та організаційні форми адвокатської діяльності**, визначені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та рішеннями органів адвокатського самоврядування України.

Наведемо в якості прикладу Рішення РАУ про результати розгляду запиту адвоката Республіки Білорусь Салея І.³. 22 жовтня 2021 року до РАУ надійшло електронне звернення адвоката Республіки Білорусь Салея І. щодо підтримки і захисту білоруських колег та можливості допуску до адвокатської практики в Україні білоруських адвокатів, у тому числі незаконно позбавлених на професію в Білорусії, в спрощеному порядку та інших пов'язаних із цим питань. РАУ, розглянувши вищезазначене електронне звернення зазначила, що відповідно до Конституції України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. Статтею 92 Конституції України визначено, що виключно законами України визначаються: 1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; 2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства. Правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначає Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон). Адвокат іноземної держави здійснює адвокатську діяльність на території України відповідно до Закону, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. 4 ст. 4 Закону). Розділом VIII Закону врегульовано порядок здійснення в Україні адвокатської діяльності адвокатом іноземної держави та особливості статусу адвоката іноземної держави. За приписами ч. 1 ст. 59 Закону, адвокат іноземної держави може здійснювати адвокатську діяльність в Україні з урахуванням особливостей, визначених цим Законом. Адвокат іноземної держави, який має намір здійснювати адвокатську діяльність на території України, звертається до КДКА за місцем свого проживання чи перебування в Україні із заявою про включення до ЄРАУ. До заяви додаються документи, що підтверджують право такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі (ч. 2 ст. 59 Закону). Таким чином, відповідно до Закону **право на здійснення адвокатської діяльності в Україні має лише адвокат іноземної держави, який не позбавлений такого права в іноземній державі, де він отримав в порядку та спосіб визначений діючим законодавством відповідної іноземної держави статус адвоката.** Відсутність такого статусу або позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю у адвоката іноземної країни, не дає підстав для включення такого адвоката до ЄРАУ та здійснення адвокатської діяльності на території України. Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та «Положенням про перелік документів та

---

³ Далі у тексті наводиться зміст Рішення РАУ № 112 від 27 жовтня 2021 року «Про результати розгляду електронного листа від 22 жовтня 2021 року адвоката Республіки Білорусь Салея І.». URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021-10-27-r-shennya-rau-112_619e48be75398.pdf.

порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України» врегульовано питання внесення до ЄРАУ відомостей про іноземних адвокатів, які мають право на здійснення адвокатської діяльності на території України. У контексті наведеного, РАУ зазначає, що жодного інструмента в частині включення в якості адвоката іноземної країни до ЄРАУ і визнання за умови підтверджених відомостей від самого адвоката, що у нього відсутнє право на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі, немає. При цьому, в даному випадку законодавство України діє **за принципом взаємності**, взаємодія міжнародного права відбувається в рамках українського законодавства, яке чітко встановило, що адвокат повинен надати документи, що підтверджують право такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі, якщо такі документи відсутні, то відсутня будь-яка можливість включити такого адвоката до ЄРАУ. Одночасно РАУ звертає увагу, що **в разі відновлення права такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі у судовому порядку, такий адвокат іноземної держави може бути включений до ЄРАУ та отримати право на здійснення адвокатської діяльності на території України** в передбаченому порядку Законом України «Про адвокатуру та адвокатської діяльності» та актів РАУ.

Отже, включення адвоката іноземної держави до ЄРАУ та отримання права на здійснення таким адвокатом адвокатської діяльності на території України здійснюється **виключно на підставі документів, що підтверджують право такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі** та інших документів, визначених Положенням про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до ЄРАУ.

2. Можливість адвоката іноземної держави бути учасником (засновником) адвокатських об'єднань в Україні

Вказане питання роз'яснено у Рішення РАУ від 03.07.2021 р. № 54 «Про затвердження роз'яснення щодо можливості адвоката іноземної держави бути учасником (засновником) адвокатських об'єднань в Україні»⁴. Наведемо його зміст. До Ради адвокатів України надійшло електронне звернення адвоката Мохнюк Р.Г. від 18 лютого 2021 року з накладенням цифрового підпису, в якому викладено прохання надати роз'яснення з питання, чи можуть адвокати іноземних держав (наприклад, Польщі) бути учасниками (засновниками) адвокатських об'єднань в Україні разом із адвокатами, зареєстрованими в Україні, і при цьому не здійснювати адвокатської діяльності в Україні?

---

⁴ Про затвердження роз'яснення щодо можливості адвоката іноземної держави бути учасником (засновником) адвокатських об'єднань в Україні: Рішення РАУ від 03.07.2021 р. № 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr054871-21#Text>.

РАУ як суб'єкт, якому згідно з п. 1.36 «Положення про Раду адвокатів України» надані повноваження надавати роз'яснення з питань, пов'язаних із адвокатською діяльністю, зазначила наступне.

Згідно з ч. 3 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон), адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності). Адвокатське об'єднання є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і діє на підставі статуту (ч. 1 ст. 15 Закону). Чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до Закону набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, про обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності розміщені в ЄРАУ, ведення якого забезпечується РАУ (ст. 17 Закону).

Адвокат іноземної держави здійснює адвокатську діяльність на території України відповідно до Закону, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. 4 ст. 4 Закону).

За приписами ч. 1 ст. 59 Закону адвокат іноземної держави може здійснювати адвокатську діяльність в Україні з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Адвокат іноземної держави, який має намір здійснювати адвокатську діяльність на території України, звертається до КДКА за місцем свого проживання чи перебування в Україні із заявою про включення до ЄРАУ. До заяви додаються документи, що підтверджують право такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі (ч. 2 ст. 59 Закону).

Частиною 3 ст. 59 Закону визначено, що кваліфікаційна палата КДКА **розглядає заяву** та подані адвокатом документи **протягом десяти днів** з дня їх надходження та за відсутності підстав, передбачених частиною четвертою цієї статті, приймає рішення про включення такого адвоката до ЄРАУ, про що **протягом трьох днів письмово повідомляє адвоката іноземної держави** та відповідну раду адвокатів регіону. Рада адвокатів регіону забезпечує внесення відомостей про такого адвоката до ЄРАУ.

При здійсненні адвокатом іноземної держави адвокатської діяльності на території України на нього поширюються професійні права і обов'язки адвоката, гарантії адвокатської діяльності та організаційні форми адвокатської діяльності, визначені Законом (ч. 6 ст. 59 Закону).

Отже, РАУ підсумувала, що з огляду на вищевикладене, адвокат іноземної держави може бути учасником (засновником) адвокатського об'єднання в Україні разом з адвокатами України лише при включенні такого адвоката як адвоката іноземної держави до ЄРАУ та при здійсненні адвокатської діяльності в Україні з дотриманням всіх вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема ст. 59 Закону.

3. Відповідальність адвоката іноземної держави. Відносини адвоката іноземної держави з органами адвокатського самоврядування.

Відповідно до ст. 3 Правил адвокатської етики «**Особливості поширення вимог Правил адвокатської етики на адвокатів іноземних держав, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні**» на адвокатів іноземних держав, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», **поширюються вимоги Правил, а також вимоги етичних та деонтологічних норм⁵, якими керуються адвокати в країні їхнього походження.** На адвокатів іноземних держав, якщо вони входять до Європейського Союзу (далі – ЄС) та/або Ради Європи (Європейського співтовариства) при здійсненні ними адвокатської діяльності або будь-яких професійних контактів в Україні (незалежно від їх фізичної присутності при цьому на території України) також **поширюється дія Кодексу поведінки європейських адвокатів ССВЕ⁶** (далі – Кодекс). У разі порушення вимог Правил адвокатської етики або Кодексу, адвокат іноземної держави, який здійснює адвокатську діяльність в Україні, може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Розкриємо **основні положення Кодексу поведінки європейських адвокатів⁷**. Метою його прийняття стала: 1) необхідність розробки загальних правил, застосовних до діяльності адвокатів, які займаються міжнародною практикою в країнах Європейського Співтовариства і Європейського Економічного Простору (далі – ЄЕП), а також розширення міжнародної діяльності адвокатів в цих країнах. **Поняття «міжнародна діяльність» означає:** а) усі професійні контакти адвокатів країн-членів за винятком контактів, здійснюваних адвокатами однієї держави; б) професійну діяльність адвоката однієї з держав-членів, здійснювану ним в іншій державі-члені ЄС, незалежно від його фізичного перебування в цій державі; 2) намагання полегшити труднощі, що виникають у результаті застосування так званої «подвійної деонтології», як це підкреслено в ст.ст. 4, 7.2 Директиви 77/249/ЕЕС від 22 березня 1977 року про сприяння ефективному здійсненню адвокатами свободи надання послуг та у ст.ст. 6, 7 Директиви 98/5/ЕС Європейського парламенту і Ради від 16 лютого 1998 року про сприяння практиці професії адвоката на постійній основі в державі-члені, крім тієї, в якій була отримана кваліфікація.

У Кодексі означається **місце адвоката в суспільстві** – «у будь-якому правовому суспільстві адвокат виконує особливу роль. Обов'язки адвоката не обмежуються сумлінним виконанням свого обов'язку в межах закону. Адвокат має діяти в інтересах права в цілому – точно так само, як і в інтересах тих, чії права та свободи йому довірено захищати; адвокат повинен не лише виступати в суді від

⁵ Деонтологія (від грец. δέον — належне) — розділ етики, вчення про проблеми моралі та моральності

⁶ Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р. (прийняті на З'їзді адвокатів України, із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

⁷ Далі наводяться положення цього акта.

імені клієнта, а й надавати йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій. Повага до професійних функцій адвоката є суттєвою умовою існування верховенства права та демократії в суспільстві. У зв'язку з цим на адвоката покладається цілий **комплекс зобов'язань як юридичного, так і морального характеру** (які інколи вступають у взаємне протиріччя), зокрема:

- зобов'язання перед клієнтом;
- зобов'язання перед судом та іншими органами влади, з якими адвокат контактує, виступаючи як довірена особа клієнта або від його імені;
- зобов'язання перед іншими представниками даної професії в цілому і перед будь-яким з колег зокрема;
- зобов'язання перед суспільством, для членів якого існування вільної незалежної професії поряд з дотриманням правових норм є найважливішою гарантією захисту прав людини перед особою державної влади та інших інтересів суспільства»⁸.

Сутність правил професійної етики. Правила професійної етики передбачають добровільне виконання їх тими, на кого поширюється їхня дія, з метою забезпечення виконання адвокатом своїх обов'язків так, як це прийнято в будь-якому цивілізованому суспільстві. Недотримання адвокатом цих правил може призвести до застосування дисциплінарних санкцій. Правила, якими керується будь-яка асоціація адвокатів чи правове товариство, походять від існуючих в них традицій. Вони адаптовані до організації та сфери діяльності професії у відповідній державі-члені, а також до її судових і адміністративних процедур та національного законодавства. Вважається ані можливим, ані бажаним застосування даних правил поза їх загальним контекстом та їх застосування щодо будь-якого іншого комплексу правил, які свідомо з ними не узгоджуються. Тим не менш, конкретні правила різних адвокатських асоціацій та правових товариств ґрунтуються на подібних цінностях і в більшості випадків свідчать про існування загальних для всіх засад.

Незалежність. Багато завдань, що виконуються адвокатом, вимагають його абсолютної незалежності і відсутності будь-якого впливу на нього, пов'язаного, в першу чергу, з його особистою зацікавленістю або з тиском ззовні. Ця незалежність є такою ж необхідною для довіри до судового провадження, як і неупередженість судді. Таким чином, адвокату варто уникати будь-якого ущемлення його незалежності і не поступатися професійними стандартами заради інтересів клієнта, суду або інших осіб. Адвокату слід зберігати незалежність як у позасудових справах, так і в судовому провадженні. Консультація, надана адвокатом клієнту, втрачає сенс, якщо адвокат дає її, аби втертися в довір'я, отримати власну вигоду або надає її під впливом зовнішнього тиску.

⁸ Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р. (прийняті на З'їзді адвокатів України, із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

Довіра і особиста порядність. Довірчі відносини можуть виникнути лише в разі відсутності сумнівів щодо професійної честі, гідності та порядності адвоката. Для адвоката ці традиційні чесноти є професійними обов'язками.

Конфіденційність. Особливість професії адвоката полягає в тому, що він отримує від клієнта відомості, які той не стане повідомляти будь-якій іншій особі, а також іншу інформацію, яку йому слід зберігати конфіденційною. Довіра може виникати лише за умови наявності конфіденційності. Таким чином, конфіденційність є першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката. Зобов'язання адвоката щодо конфіденційності відповідає інтересам відправлення правосуддя, а також інтересам клієнта. Тому він має право на спеціальний захист з боку держави. Адвокат зобов'язаний зберігати конфіденційними всі відомості, які стали йому відомими в процесі здійснення професійної діяльності. Обов'язок дотримання конфіденційності не обмежений в часі. Адвокат зобов'язаний вимагати дотримання конфіденційності від колег та співробітників, а також від будь-яких інших осіб, залучених ним у процесі надання професійних послуг.

Дотримання правил інших адвокатських асоціацій та правових товариств. Здійснюючи міжнародну діяльність, адвокат з іншої держави-члена може бути зобов'язаний дотримуватися професійних правил держави-члена перебування. Адвокати зобов'язані надавати інформацію про правила, які впливатимуть на їхнє здійснення якоїсь конкретної діяльності. Організації-члени РААПТЄ зобов'язані здати на зберігання свої кодекси поведінки до Секретаріату РААПТЄ, аби будь-який адвокат зміг отримати від Секретаріату примірник чинного кодексу.

Неприпустимі види діяльності. З метою виконання адвокатом своїх функцій на належному рівні незалежності та у спосіб, сумісний з його обов'язками учасника відправлення правосуддя, адвокату може бути заборонено здійснювати деякі види діяльності. Адвокат, який виступає в державі перебування в якості захисника клієнта в судовому провадженні або в будь-якому державному органі, зобов'язаний діяти відповідно до положень про неприпустимі види діяльності, застосовні до адвокатів держави перебування. Адвокат, який займається професійною діяльністю в державі перебування і бажає взяти безпосередню участь в комерційних або інших видах діяльності, не пов'язаних з адвокатською діяльністю, зобов'язаний дотримуватися правил про заборонені або несумісні види діяльності, які застосовуються до адвокатів цієї держави-члена.

Особиста реклама. Адвокат має право інформувати суспільство про свої послуги за умови, що інформація є правдивою та такою, що не вводить в оману, а також при дотриманні обов'язку конфіденційності та інших фундаментальних цінностей професії. Особиста реклама адвоката в будь-якому засобі масової інформації, зокрема, в пресі, на радіо, телебаченні, за допомогою електронних комерційних повідомлень тощо, дозволяється в тій мірі, в якій було вказано вище.

Інтереси клієнта. За умови дотримання всіх норм законодавства та правил професійної етики адвокат завжди зобов'язаний діяти в інтересах клієнта, які для нього завжди превалюють перед його власними інтересами та інтересами колег-адвокатів.

Обмеження відповідальності адвоката по відношенню до клієнта. У межах, дозволених законодавством держави-члена реєстрації та приймаючої держави-члена, адвокат може обмежити свою відповідальність по відношенню до клієнта відповідно до професійних правил, дотримуватись яких він зобов'язаний.

Відносини з клієнтами. При здійсненні професійної діяльності адвокат зобов'язаний керуватися лише вказівками клієнта. Однак він також може керуватися вказівками іншого адвоката, який діє в інтересах того самого клієнта або бере участь у розгляді тієї ж справи за розпорядженням будь-якого компетентного органу. Адвокат повинен робити розумні зусилля для встановлення особи чи органу, яка надає йому вказівки, її статусу та повноважень, якщо конкретні обставини справи свідчать, що їхні особистість, статус чи повноваження не є визначеними. Адвокат зобов'язаний надавати консультації клієнту або виступати від його імені своєчасно, сумлінно і старанно. Він несе особисту відповідальність за виконання вказівок клієнта і зобов'язаний інформувати клієнта про хід розгляду дорученої йому справи. Адвокат не повинен братися за справу, в якій він не є компетентним, без співпраці з адвокатом, який є компетентним в такій справі. Адвокат не повинен братися за виконання доручення, якщо він не може його виконати швидко, беручи до уваги завантаженість від іншої роботи. Адвокат не повинен користуватися правом відмови від подальшої участі в розгляді справи, якщо обставини не дозволяють клієнту знайти іншого адвоката без шкоди для клієнта. Адвокат не може надавати консультації двом або кільком клієнтам, які беруть участь у розгляді однієї й тієї ж справи, представляти їх або виступати від їх імені за наявності конфлікту інтересів клієнтів або обґрунтованої загрози виникнення такого конфлікту. Адвокат зобов'язаний припинити діяти для обох або всіх відповідних клієнтів у випадку вступу їх інтересів у взаємний конфлікт, а також при виникненні загрози порушення конфіденційності або загрози незалежності самого адвоката. Адвокат також зобов'язаний утримуватися від надання послуг новому клієнту, якщо це загрожує ризиком порушення конфіденційності відомостей, довірених йому колишнім клієнтом, або якщо в розпорядженні адвоката наявна інформація про стан справ колишнього клієнта, яка здатна стати джерелом переваг для нового клієнта. Сума гонорару, що виставляється адвокатом, повинна бути повністю розшифрована клієнту, бути розумною та справедливою, а також повинна відповідати закону та професійним правилам, яких дотримується адвокат. Якщо адвокат вимагає попередньої виплати гонорару і (або) компенсації можливих витрат, така виплата не повинна перевищувати розумних розмірів гонорару та можливих витрат. У разі нездійснення клієнтом попередньої виплати адвокат має право відмовитися від участі в справі або в її веденні. Адвокат завжди

повинен прагнути до досягнення максимально ефективного в грошовому плані вирішення спору клієнта і повинен консультувати клієнта на відповідних стадіях про бажаність спроби врегулювання спору та/або його передачі на альтернативний спосіб вирішення спорів. Адвокат повинен інформувати клієнта про наявність безоплатної правової допомоги у випадках, коли вона передбачена. Адвокат повинен вести повний і точний облік із зазначенням усіх своїх дій з клієнтськими коштами і відокремлювати клієнтські кошти від інших коштів, що знаходяться в нього. Відповідно до національних положень може існувати необхідність збереження обліку протягом певного періоду часу. З рахунку клієнта не можуть зніматися кошти окрім як у виняткових обставинах, прямо дозволених національним законодавством, та у разі виплати банківських зборів, на які адвокат не може вплинути. Такий рахунок не може надаватися в якості гарантії або використовуватися в якості забезпечення по будь-якій причині. Між рахунком клієнта та будь-яким іншим банківським рахунком не може бути взаємозаліку чи об'єднання. Крім того, клієнтські кошти на рахунку клієнта не можуть використовуватися адвокатом для виплати адвокатом коштів, які він винен банку. Кошти клієнтів повинні бути перераховані власникам таких коштів у найкоротший строк або на погоджених ними умовах. Адвокат не може переводити кошти з рахунку клієнта на свій власний рахунок для виплати гонорару, не проінформувавши про це клієнта в письмовій формі. Компетентні органи в державах-членах мають право перевіряти та ознайомлюватися з будь-яким документом щодо клієнтських коштів, дотримуючись при цьому конфіденційності та адвокатської таємниці, яким він може підлягати.

Окремо зазначимо про п. 3.9 Кодексу – «**Професійне страхування**». У пп. 3.9.1. п. 3.9. Кодексу зазначено: «Адвокати завжди повинні бути застраховані від пред'явлення позовів, пов'язаних з недостатньою професійною компетентністю».⁹ Отже, одним із міжнародних стандартів адвокатської діяльності є обов'язкове страхування професійної відповідальності адвокатів перед клієнтами. Слід зазначити, що в Україні є декілька професій, де передбачається необхідність страхування відповідальності. Так, обов'язковою умовою для здійснення професійної діяльності є наявність договору страхування відповідальності для приватних нотаріусів (обов'язковий вид страхування з вересня 2015 року) та страхування відповідальності арбітражних керуючих, приватних виконавців (добровільні види, але без страховки неможливо пройти акредитацію в Міністерстві юстиції України). В жовтні 2018 року ввели страхування відповідальності суб'єктів аудиторської діяльності.¹⁰

Під страхуванням професійної діяльності маються на увазі відносини щодо захисту інтересів суб'єктів професійної діяльності, що надають послуги на

⁹ Світличний О. Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. Юридична газета від 10.11.2017. [Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні - Юридична Газета](#)

¹⁰ [Страхування професійної відповідальності | ISURE.in.ua](#)

професійній основі на підставі цивільно-правових договорів або згідно з вимогами закону, перед клієнтом за невиконання або неналежне виконання своїх професійних зобов'язань.¹¹ Страхування професійної відповідальності адвокатів є обов'язковим для більшості європейських країн: Австрії, Бельгії, Великобританії, Данії, Естонії, Ісландії, Ірландії, Італії, Кіпру, Литви, Ліхтенштейну, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщини, Фінляндії, Франції, Чеської Республіки, Швеції. На відміну від іноземних країн, **законодавство України не передбачає страхування професійної відповідальності адвокатів**, зокрема часткового або повного відшкодування збитків клієнту за адвокатські помилки, допущені через невиконання або неналежне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків; розголошення адвокатом відомостей, що складають предмет адвокатської таємниці; втрата, знищення або пошкодження адвокатом документів, пов'язаних з його професійною діяльністю. На сьогодні страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів регулюється загальними положеннями про страхування, закріпленими в Цивільному кодексі України та Законі України «Про страхування». При цьому Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. не містить жодних посилань на обов'язок страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів (аналогічно жодних посилань не містилося в попередній реакції Закону України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р.). Однак сучасні реалії ведення бізнесу, в тому числі у сфері надання юридичних послуг, спонукають суспільство до більш чіткого регулювання питання щодо платоспроможності адвокатів у разі заподіяння ними шкоди клієнтам у процесі здійснення професійної діяльності. Один з перших реальних кроків у напрямку запровадження інституту страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні був зроблений Указом Президента України від 20.05.2015 р. №276/2015 «Про Стратегію реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки», яким запропоновано введення страхування професійної відповідальності адвокатів, однак лише абстрактно визначено, що підлягає страхуванню, без зазначення виду страхування, в якому воно повинно здійснюватися. Так, у Верховній Раді України зареєстровано Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо обов'язкового страхування професійної відповідальності адвоката)» №2298а від 06.07.2015 р., яким запропоновано впровадити інститут обов'язкового страхування майнової відповідальності адвокатів шляхом внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про страхування», а також Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Отже, положеннями вищезазначеного Проекту Закону України запропоновано доповнити ст. 7 Закону України «Про страхування» положенням наступного змісту: «В Україні здійснюються такі види обов'язкового

¹¹ Світличний О. Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. Юридична газета від 10.11.2017. [Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні - Юридична Газета](#)

страхування: страхування ризику професійної майнової відповідальності адвоката у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності»¹².

Продовжимо розгляд положень Кодексу поведінки європейських адвокатів. У IV розділі цього Кодексу закріплені положення про взаємовідносини адвокатів із судом¹³. Так, адвокат, який знаходиться в суді або бере участь у судових слуханнях по справі, зобов'язаний дотримуватися правил поведінки, прийнятих в даному суді. Адвокат завжди повинен належним чином дотримуватися принципу справедливого судового розгляду. Зберігаючи належну повагу і ввічливість до суду, адвокат повинен захищати інтереси клієнта чесно і безстрашно, не надаючи значення власним інтересам або будь-яким наслідкам для нього або будь-якої іншої особи. Адвокат ні в якому разі не повинен повідомляти суду завідомо недостовірні або неправдиві відомості. Правила, що визначають поведінку адвоката в суді, поширюються також на його відносини з арбітрами і будь-якими іншими особами, які виконують обов'язки, прямо або побічно пов'язані із судочинством, у тому числі і в поодиноких випадках.

У V розділі Кодексу закріплені положення про **взаємовідносини між адвокатами**, зокрема й «дух корпоративної єдності». Так, адвокат, до якого звертається колега з іншої держави-члена, не повинен приймати доручення з питання, в якому він не є компетентним. Адвокат повинен у такому разі бути готовим допомогти колезі отримати інформацію, необхідну для того, щоб він зміг дати доручення адвокату, який здатний забезпечити виконання запитуваної послуги. Якщо адвокат з держави-члена співпрацює з адвокатом іншої держави-члена, кожен з них несе загальний обов'язок брати до уваги відмінності, які можуть існувати між їхніми відповідними правовими системами та професійними організаціями, повноваженнями та обов'язками адвокатів у відповідних державах-членах. Щодо співробітництва адвокатів різних держав-членів, у Кодексі зазначено, що будь-який адвокат, рівень компетенції якого не є достатнім для участі в розгляді будь-якої справи, не повинен приймати вказівки від колеги з іншої держави-члена. Він зобов'язаний допомогти колезі одержати необхідні відомості, що дозволяють йому належним чином дати вказівки адвокату, чий професійний рівень дозволяє надати дану послугу. У процесі співробітництва адвоката однієї держави-члена з адвокатом з іншої держави члена вони зобов'язані брати до уваги можливі відмінності між законодавчими системами та професійними організаціями, компетенціями і обов'язками адвокатів у відповідних державах членах.

Окремо регулюються **питання гонорарів за рекомендацію**. Так, адвокат не може вимагати або приймати від іншого адвоката або будь-якої іншої особи гонорар, комісійні або будь-яку іншу винагороду за направлення клієнта до іншого адвоката або рекомендацію такого адвоката клієнту. Адвокат не може платити будь-

¹² Світличний О. Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. Юридична газета від 10.11.2017.

[Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні - Юридична Газета](#)

¹³ Кодекс поведінки європейських адвокатів. URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshidokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ\(ukr\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshidokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf).

кому гонорар, комісійні або будь-яку іншу винагороду за направлення до нього клієнта. Адвокат не повинен спілкуватися про конкретну справу безпосередньо з будь-якою особою, щодо якої він знає, що вона представлена у справі іншим адвокатом або ж отримує від нього консультації, без згоди цього іншого адвоката (і повинен тримати іншого адвоката в курсі про будь-яке таке спілкування). У випадку, якщо в процесі підтримки професійних відносин між членами асоціацій адвокатів держав-членів адвокат не обмежується рекомендацією іншого адвоката або представленням такого адвоката клієнту, а сам доручає іншому адвокату певну справу або ж звертається до нього за консультацією, адвокат, що дає таке доручення, особисто зобов'язаний, навіть у разі неплатоспроможності клієнта, виплатити гонорар і компенсувати витрати іноземному адвокату. Водночас зазначені адвокати при встановленні професійних відносин мають право укласти спеціальну угоду з даного питання. Крім того, адвокат-поручитель має право обмежити відповідальність за фінансовими зобов'язаннями певними сумами гонорару і компенсації витрат за умови попереднього повідомлення іноземного адвоката про відмову від відповідальності. Адвокати повинні підтримувати і розвивати свої професійні знання та навички, з належним урахуванням європейського виміру своєї професії.

Вирішення спорів між адвокатами різних держав-членів. Якщо адвокат вважає, що його колега з іншої держави-члена допустив порушення правил професійної етики, йому слід звернути на цей випадок увагу цього колеги. У випадку виникнення спору професійного характеру між адвокатами з різних держав членів вони по мірі можливості повинні намагатися вирішити його дружнім шляхом. У разі виникнення вказаних ситуацій, адвокат не повинен робити будь-яких юридичних дій, спрямованих проти його колеги з іншої держави-члена, без попереднього повідомлення асоціації адвокатів або правового товариства, членами яких вони обидва є, з метою надання асоціації адвокатів або правовому товариству можливості надати допомогу у врегулюванні спору.

Відповідно до ст. 4 Правил адвокатської етики «**Поширення Кодексу поведінки європейських адвокатів на адвокатів України при здійсненні ними адвокатської діяльності в інших країнах**» Правил адвокатської етики, при здійсненні адвокатами України адвокатської діяльності в інших країнах, які входять до ЄС та/або Європейського співтовариства, на них також поширюються вимоги Кодексу поведінки європейських адвокатів. Порушення вимог Кодексу у такому випадку є дисциплінарним проступком. Адвокат України також має дотримуватись вимог Правил адвокатської етики. У такому випадку співвідношення цих різних джерел деонтологічних стандартів має здійснюватися за принципами, закріпленими Кодексом поведінки європейських адвокатів¹⁴.

---

¹⁴ Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р. (прийняті на З'їзді адвокатів України, із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст. 60) закріплено, що у разі вчинення адвокатом іноземної держави, включеним до ЄРАУ, дисциплінарного проступку він несе дисциплінарну відповідальність у порядку, передбаченому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» для адвокатів України з урахуванням особливостей, установлених ч. 2 ст. 60. До адвоката іноземної держави, включеного до ЄРАУ, **можуть бути застосовані дисциплінарні стягнення виключно у вигляді попередження або виключення з ЄРАУ**. Про накладення на адвоката іноземної держави дисциплінарного стягнення КДКА повідомляє відповідний орган державної влади або орган адвокатського самоврядування іноземної держави, в якій адвокат отримав статус адвоката або набув право на заняття адвокатською діяльністю.

Відносини адвоката іноземної держави з органами адвокатського самоврядування (ст. 61 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Адвокат іноземної держави може звертатися до органів адвокатського самоврядування за захистом своїх професійних прав та обов'язків, брати участь у навчально-методичних заходах, що проводяться КДКА, ВКДКА, радами адвокатів регіонів, РАУ та Національною асоціацією адвокатів України.

Питання для перевірки знань

1. Які основні положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині набуття адвокатом іноземної держави права на заняття адвокатською діяльністю в Україні?

2. Які основні положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині особливостей статусу адвоката іноземної держави?

3. Назвіть підставами для відмови у включенні адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України.

4. Охарактеризуйте «наявність рішення відповідної КДКА про виключення такого адвоката з Єдиного реєстру адвокатів України» як підставу для відмови у включенні адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України.

5. Охарактеризуйте «наявність рішення відповідної КДКА про припинення права на заняття адвокатською діяльністю як адвоката України» як підставу для відмови у включенні адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України.

6. Охарактеризуйте «неподання необхідних документів або невідповідність поданих документів установленим вимогам» як підставу для відмови у включенні адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України.

7. Охарактеризуйте положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині відповідальності адвоката іноземної держави.

8. Охарактеризуйте положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині відносин адвоката іноземної держави з органами адвокатського самоврядування.

9. Охарактеризуйте основні положення Кодексу поведінки європейських адвокатів.

10. Яке положення Кодексу поведінки європейських адвокатів досі не знайшло нормативного закріплення у вітчизняному законодавстві про адвокатську діяльність?